

ROZSTANIA • OBITUARIES

PROFESOR HANNA CZECZOTT (1888–1982)

Professor Hanna Czeczott (1888–1982)

Hanna Czeczott urodziła się 3.I.1888 r. w Petersburgu, w polskiej rodzinie pochodzącej z Wołynia. Rodzice jej, Leonilda i Gracjan Peretiatkowicz mieli kilkanaścioro dzieci i nie byli zbyt zamożni, toteż gdy matka zmarła w 1903 roku, 15-letnia wówczas Hanna musiała przejąć część obowiązków domowych i opiekę nad młodszym rodzeństwem. Nie przeszkodziło jej to w ukończeniu gimnazjum w Petersburgu, po czym w 1905 r. powróciła wraz z rodziną do Polski i zamieszkała w Warszawie. Tu rozpoczęła studia przyrodnicze uczęszczając jako wolontariusz na wykłady geologii, chemii i filozofii organizowane przez Towarzystwo Kursów Naukowych. Jednocześnie pracowała, pomagając ojcu utrzymać liczną rodzinę. W 1910 r. wyszła za mąż za inżyniera górnictwa Henryka Czeczotta, który był wówczas profesorem Instytutu Górniczego w Petersburgu, tam też oboje wyjechali. W Petersburgu zapisała się w 1911 r. na Kursy Przyrodnicze dla Kobiet, będące odpowiednikiem wyższej uczelni. Po ich zamknięciu w czasie rewolucji w

1918 r., kontynuowała studia na Wydziale Bio-Geograficznym Instytutu Geograficznego, który ukończyła w 1922 r. Pracę dyplomową „Liesa zapadnych skłonów Chibińskich gór i okrestnostiej goroda Murmanska” wykonała pod kierunkiem prof. W. N. Sukaczewa na podstawie materiałów zebranych w czasie wspólnej wyprawy badawczej nad jezioro Imandra na Półwyspie Kola. Studia przyrodnicze w Petersburgu trwały długo, gdyż przerywały je działania wojenne. Z drugiej strony, bogatym ich uzupełnieniem i rozszerzeniem były podróże, jakie odbywała towarzysząc mężowi w licznych wyprawach badawczych. Prowadziła w czasie tych ekspedycji własne badania botaniczne, głównie fitosocjologiczne i dendrologiczne. Były to ekspedycje do Stanów Zjednoczonych, Kanady, Mongolskiego Altaju, Turkiestanu, na Wyspy Kanaryjskie i dwukrotnie do Turcji. Plonem tych podróży były liczne publikacje naukowe, wiele materiałów niepublikowanych oraz bogate zielniki. Ocalały jedynie zielniki z Turcji i Wysp Kanaryjskich, które były w jej zbiorach prywatnych. Po śmierci Prof. Czeczottowej zostały przekazane Uniwersytetowi Warszawskiemu. Dublety arkuszy zielnikowych znajdują się w Instytucie Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie.

W 1922 r. H. Czeczott powróciła na stałe do Polski i tutaj opublikowała wszystkie prace naukowe, z wyjątkiem pierwszej, dyplomowej. Początkowo mieszkała w Krakowie, gdzie mąż jej objął katedrę na Akademii Górniczo-Hutniczej, zaś po śmierci męża w 1928 r. przeniosiła się w 1931 r. do Warszawy i pozostała tu na stałe.

Będąc niezależna materialnie, z racji wysokiej pensji męża, a potem emerytury po nim, początkowo nie była związana formalnie z żadnym instytutem naukowym. Współpracowała jednak w czasie pobytu w Krakowie z Zakładem Systematyki kierowanym przez prof. W. Szafera, a następnie w Warszawie – z Zakładem Systematyki i Geografii Roślin kierowanym przez prof. B. Hryniewieckiego, jak również z Instytutem Lasów Państwowych i Państwowym Instytutem Geologicznym. Prowadziła wówczas badania zmienności morfologicznej rodzimych gatunków dębu, grabu i buka. Przygotowaniu tych prac do druku przeszkodził wybuch wojny w 1939 r.

W 1937 r., na prośbę Państwowego Instytutu Geologicznego zebrała florę miocieńską w Zaleścach koło Wiśniowca na Wołyniu i od tego momentu głównym obiektem jej zainteresowania stała się paleobotanika, a w szczególności flora miocieńska Polski.

Lata drugiej wojny światowej przerwały pracę naukową, a działania wojenne spowodowały zniszczenie wielu notatek, maszynopisów, części zielnika

Fot. 1. Prof. Hanna Czechtowicz z asystentkami w kopalni Turów w 1958 r. nad bułą syderytową, zawierającą odciski liści (ze zbiorów Muzeum Ziemi PAN, fot. A. Szumański)

Phot. 1. Professor Hanna Czechtowicz with assistants over the siderite nodule with leaves impressions, Turów mine, 1958 (from the collection of the Museum of the Earth phot. A. Szumański)

i biblioteki naukowej. Po wojnie, w 1946 r. zorganizowała Pracownię Paleobotaniczną w powstającym Muzeum Ziemi PAN w Warszawie, w szczególnie trudnych warunkach powojennych, w niemal całkowicie spalonej i zniszczonej Warszawie. Rozpoczęła tu gromadzenie kolekcji flor kopalnych i opracowanie katalogu kopalnych *Angiospermae* Polski. Jednocześnie, od 1948 r. kierowała zespołowym opracowaniem flory mioceńskiej Turowa, będąc zarazem głównym uczestnikiem opracowania. Szczątki roślin z tego stanowiska w postaci pni drzew, liści, owoców i nasion, mchów i grzybów stały się przedmiotem badań, któ-

rych wyniki zawarte są w blisko 30 publikacjach ogłoszonych, w większości pod jej redakcją, w *Pracach Muzeum Ziemi*.

„Energia i pasja badawcza prof. H. Czechtowicz sprawiły, że flora Turowa stała się dziś jednym z najlepiej i najwszechstronniej opracowanym stanowiskiem flory mioceńskiej w Europie. Osiągnięte wyniki są wysoko cenione, a Turów często odwiedzany.” – napisał prof. A. Środoń.*

Hanna Czechtowicz brała żywy udział w opracowywaniu wystaw paleobotanicznych w Muzeum Ziemi PAN, zorganizowała także stałą ekspozycję paleobotaniczną w kopalni Turów. Ponadto interesowała się składem botanicznym bursztynów bałtyckich oraz ich pochodzeniem. W ostatnim okresie życia podeszły wiek zwolnił tempo pracy, nie osłabił jednak pasji badawczej i zamiłowania do pracy naukowej.

Hanna Czechtowicz brała udział w Międzynarodowych Kongresach Botanicznych: w Cambridge (1930), Amsterdamie (1935) i Paryżu (1954) oraz w Kongresie Słowiańskich Geografów w Sofii (1936), przedstawiając na nich wyniki swych badań. Utrzymywane przez nią bardzo żywe kontakty z wieloma uczonymi w kraju i za granicą oraz coroczne wyjazdy do największych ośrodków naukowych Europy ułatwiały opracowanie materiałów naukowych. Pracowała m.in. w zielnikach, bibliotekach i instytutach naukowych Lejdy, Paryża, Wiednia, Kew, Pragi, Berlina, Budapesztu, Florencji, Kopenhagi, Uppsali, Sztokholmu, Petersburga, Kijowa, Lwowa, Manchesteru i Zurychu. Niespożyta energia i zapał uwidaczniały się również w licznych wyjazdach terenowych, najczęściej do kopalni w Turowie (ostatni raz była tam mając 86 lat) oraz w poszukiwaniu innych złóż flor kopalnych. O jej wielkich zdolnościach terenowego zbieracza-paleobotanika mówi choćby tylko jeden przykład znalezienia przez nią pnia *Cycadeoidea*, niezmiernie rzadkiego na ziemiach Polski.

Była niezwykle silną osobowością. Jej energia i pasja badawcza powodowały, że wszystko podporządkowywało się jej woli, zaś pojęcie „niemożliwe” nigdy dla niej nie istniało na drodze do realizacji badań naukowych. Surowa i wymagająca wobec swoich współpracowników, ale nie mniej surowa wobec siebie. Będąc słabą fizycznie, nie uznawała słabości, i mając 70 lat nie dawała się wyprzedzić w pieszych wędrówkach po kopalni, nawet młodemu, towarzyszącym jej geologom. Żartobliwe określenie „atomowa babcia”, jakie krążyło wśród osób, które się z nią zetk-

* *Kosmos*, A, 1 (138), 1976.

Fot. 2. Prof. Hanna Czechtott w kopalni Turów w 1958 r. podczas wybierania przeszlamowanych kopalnych owoców i nasion (ze zbiorów Muzeum Ziemi PAN, fot. A. Szumański)

Phot. 2. Professor Hanna Czechtott during sorting fossil fruits and seeds, Turów mine, 1958 (from the collection of the Museum of the Earth, phot. A. Szumański)

nęły, niezwykle trafnie pasowało do jej osobowości. Zawsze wielka realistka, trzeźwo i twardo oceniająca sytuację, jednocześnie pełna osobistego uroku, obdarzona darem sytuacyjnego dowcipu, umiejąca barwnie i żywo opowiadać o podróżach i kontaktach naukowych. Wśród swoich prac najwyżej oceniała trzy – pracę o Pontydzie, zespołowe opracowanie flory mioceńskiej Turowa oraz pracę o geniezie bursztynów bałtyckich.

Dorobek naukowy Hanny Czechtott obejmuje 32 publikacje, w tym 16 paleobotanicznych. Kilka opracowań zaginęło. Była inicjatorką wielu prac innych naukowców.

Hanna Czechtottowa była laureatką wielu nagród naukowych oraz wysokich odznaczeń państwowych, przyznanych jej za całokształt twórczości naukowej, a w szczególności za opracowanie flory mioceńskiej Turowa, wśród nich Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1956) oraz Order Sztandaru Pracy II kl. (1972). Szczególnie ceniła sobie Złotą Odznakę „Zasłużony Pracownik Turowa” oraz tytuł „Honorowy Górnik Turowa”, nadane jej przez dyrekcję kopalni Turów w 1967 r. Była też odznaczona przez Polskie

Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika i była Członkiem Honorowym Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Hanna Czechtott zmarła dnia 17 marca 1982 r. Została pochowana obok swego męża, na cmentarzu kalwińskim w Warszawie.

Krystyna JUCHNIEWICZ

BIBLIOGRAFIA PRAC NAUKOWYCH PROF. HANNY CZECHTOTT

- [1] CZECHTOTT H. 1925. Lesa zapadnych skłonow Chibinskich gor i okrestnostiej goroda Murmanska (Vegetation forestiere du versant occidental des Monts Khibina et des environs de Mourmansk). *Bull. de l'Inst. Geographique de Leningrad* 5: 48–72.
- [2] CZECHTOTT H. 1926. The atlantic element in the flora of Poland. *Bull. de l'Acad. Pol. Sc. et Lettres, Cl. des Sc. Math. et Nat. Ser. B*, 71: 361–407.
- [3] CZECHTOTTOWA H. 1928. Element atlantydzki we florze Polski. *Rozpr. Wydz. Mat.-Przyr. PAU* 65–66, Ser. A-B: 221–286.
- [4] CZECHTOTT H. 1929. On the traces of glaciation in

- Northern Asia Minor. *The Geographical Journal* **74**(4): 412.
- [5] CZECZOTT H. 1932. Diagnoses plantarum novarum in Anatolia septentrionali anno 1925 lectarum. *Acta Soc. Bot. Pol.* **9**(1–2): 31–45.
- [6] CZECZOTT H. 1932. Distribution of *Fagus orientalis* Lipsky. In: Rübél „Die Buchenwälder Europas”, Zürich, ss. 362–387.
- [7] CZECZOTTOWA H. 1933. Studium nad zmiennością liści buków: *Fagus orientalis* Lipsky, *F. silvatica* L. i form przejściowych. Część I. *Rocznik Pol. Tow. Dendrol.* **5**: 1–77.
- [8] CZECZOTT H. 1934. Risultati principali di uno studio sulla variabilità della foglio del *Fagus orientalis* Lipsky e *F. silvatica* e delle loro forme intermedie. *Archivio Botanico* **10**, ss. 18.
- [9] CZECZOTT H. 1934. Co to jest *Fagus feroniae* Unger? (What is *Fagus feroniae* Unger?) *Acta Soc. Bot. Pol.* **9**, Supplementum, ss. 109–116.
- [10] CZECZOTTOWA H. 1936. Studium nad zmiennością liści buków: *Fagus orientalis* Lipsky, *F. silvatica* L. i form przejściowych. Część II. *Rocznik Pol. Tow. Dendrol.* **6**: 1–68.
- [11] CZECZOTT H. 1937. The distribution of some species in Northern Asia Minor and the problem of Pontide. *Mitt. Königl. Naturwiss. Inst. Sofia* **10**: 43–68.
- [12] CZECZOTTOWA H. 1937. O potrzebie utworzenia Centralnego Muzeum Botanicznego w Warszawie. *Nauka Polska* **23**: 178–181.
- [13] CZECZOTT H. 1938–1939. A Contribution to the Knowledge of the Flora and Vegetation of Turkey. W: Friedrich Fedde *Repertorium specierum novarum regni vegetabilis*. Beihefte, Dahlem bei Berlin, **107**, s. 1–283, 39 tablic, 2 mapy.
- [14] CZECZOTTOWA H. 1948. O rezerwacie leśno-stepowym w Bielinku nad Odrą. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* **4**(5–6): 1–11.
- [15] CZECZOTT H. 1948–1949. Wiadomość tymczasowa o florze miocenijskiej Turowa nad Nysą Łużycką. *Wiadomości Muzeum Ziemi* **4**: 249–255.
- [16] CZECZOTTOWA H. 1951. Środkowioceńska flora Zalesiec koło Wiśniowca. I. *Acta Geol. Pol.* **2**(3): 349–445.
- [17] CZECZOTT H. 1954. The past and present distribution of *Pinus halepensis* Mill. and *Pinus brutia* Ten. Huitieme Congr. Intern. Bot. Rapports et Communications, Sect. 5, Paris, s. 196–197.
- [18] RANIECKA-BOBROWSKA J., CZECZOTT H. 1958. Flora środkowego i górnego miocenu Polski w świetle badań ostatnich dwunastu lat (summary: The Middle and Upper Miocene floras of Poland in view of last 12 years' investigations). *Kwart. Geol.* **2**(1): 161–172.
- [19] CZECZOTT H. 1959. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. I. Charakterystyka ogólna złoża w Turowie i flor kopalnych Zagłębia Żytkowskiego na tle trzeciorzędowych flor zapadliska północno-zachodnich Czech. (The fossil flora of Turów near Bogatynia. I. General characteristics of the Turów brown coal deposits and of fossil floras of the Tertiary rift-valley of north-western Bohemia). *Prace Muzeum Ziemi* **3**: 1–64.
- [20] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1959. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. Systematyczny opis szczątków roślinnych. 1. (Systematic description of plant remains. 1.) *Hamamelidaceae, Nymphaeaceae, Sabiaceae, Vitaceae, Nyssaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **3**: 65–128.
- [21] CZECZOTT H. 1961. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 2. *Polypodiaceae, Salviniaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **3**: 15–18.
- [22] CZECZOTT H. 1961. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 2. *Loranthaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **4**: 74–78.
- [23] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1961. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 2. *Juglandaceae, Aceraceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **4**: 51–73, 78–81.
- [24] CZECZOTT H. 1961. Skład i wiek flory bursztynów bałtyckich. I. (The flora of the Baltic amber and its age. I.) *Prace Muzeum Ziemi* **4**: 119–145.
- [25] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1967. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 3. *Araceae, Betulaceae, Menispermaceae, Meliaceae, Sterculiaceae, Passifloraceae, Combretaceae, Trapaceae, Symplocaceae, Styracaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **10**: 97–166.
- [26] CZECZOTT H. 1967. Ze zbiorów paleobotanicznych Muzeum Polskiej Akademii Nauk. *Androstrobilus* sp.. *Nipadites burtini* Brongn. *Prace Muzeum Ziemi* **10**: 215–217.
- [27] CZECZOTT H. 1970. O wieku trzeciorzędowej flory Turowa koło Bogatyni (Górné Łużyce). *Kwart. Geol.* **14**(4): 778–802.
- [28] CZECZOTT H. 1972. Lasy zachodnich zboczy Chibin i okolic Murmańska. *Rocznik Dendrologiczny* **26**: 5–26.
- [29] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1975. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 4. *Magnoliaceae, Celastraceae, Cornaceae, Sapotaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **24**: 25–56.
- [30] CZECZOTT H., JUCHNIEWICZ K. 1975. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 4. *Palmae*. *Prace Muzeum Ziemi* **24**: 57–64.
- [31] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1980. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 5. *Dicotyledoneae, Illiciaceae, Lauraceae, Rosaceae, Rutaceae, Staphyleaceae, Buxaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **33**: 5–15.
- [32] CZECZOTT H., SKIRGIELLO A. 1980. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 5. *Monocotyledoneae, Sparganiaceae, Zingiberaceae*. *Prace Muzeum Ziemi* **33**: 17–21.
- [33] CZECZOTT H., JUCHNIEWICZ K. 1980. Flora kopalna Turowa koło Bogatyni. II. 5. *Palmae*. II. *Prace Muzeum Ziemi* **33**: 23–29.

OPRACOWANIA H. CZECZOTT
NIEPUBLIKOWANE, ZAGINIONE

1. Studium analityczne nad rodzajem *Quercus* w Polsce (*Q. pedunculata* i *Q. sessilis*). 150 ss. maszynopis, 35

- rys., 2 tabl., 46 ss. abstr. ang. Praca zakończona w 1939 r.
2. O szczątkach kopalnych rodzaju *Fagus* w Europie w nawiązaniu do gatunków obecnie żyjących. 700 rysunków skamielin z prawie wszystkich kolekcji paleobotanicznych Europy zachodniej i południowej oraz notatki. Praca wykonana przed 2 wojną światową. Spalona przez hitlerowców w piwnicy H. Czeczott w Warszawie.
 3. O roślinach Wysp Kanaryjskich. Notatki i opracowania zniszczone jak wyżej.
 4. Zasięg współczesny i w przeszłości *Pinus halepensis* Mill. i *P. brutia* Ten. Obszerna praca z zastosowaniem metod biometryczno-statystycznych. Praca spalona, jak wyżej. Częściowo odтворzona w postaci krótkiego streszczenia – referat na Kongresie i artykuł.
 5. Studium biometryczno-statystyczne nad grabem (*Carpinus*) w Polsce. Materiały do pracy.
 6. Flora kopalna Zalesiec koło Wiśniowca. Część II. Geneza. Materiały do pracy.
 7. Skład i wiek flory bursztyńów bałtyckich. Część II. Geneza. Maszynopis ok. 20 ss.

Krzyszyna JUCHNIEWICZ

WSPOMNIENIE O PROFESORZE KARLU ULRICHU KRAMERZE (1928–1994)

A remembrance of Professor Karl Ulrich Kramer (1928–1994)

Wspomnienie to poświęcone jest jednemu z najwybitniejszych pteridologów naszych czasów, Profesorowi K. U. Kramerowi, któremu nauka polska, a zwłaszcza ośrodek krakowski mają szczególnie dużo do zawdzięczenia.

Karl Ulrich Kramer urodził się 17 października 1928 roku w Berlinie-Charlottenburgu, gdzie Jego ojciec, Franz Kramer, z pochodzenia Żyd, był profesorem psychiatrii i neurologii. W 1938 r. rodzina Kramerów przeniosła się do Holandii i osiedliła koło Utrechtu. Tutaj młody Karl Kramer ukończył szkołę oraz studia biologiczne na Uniwersytecie w Utrechcie w 1953 r. Początkowo Jego zainteresowania dotyczyły entomologii, a zwłaszcza mrówek i chrząszczy. Opublikował z tego zakresu kilka artykułów naukowych. Później jednak zwyciężyły zainteresowania botaniczne. Jako specjalizację wybrał systematykę roślin, a w szczególności paprocie Nowego Świata. Początki Jego fascynacji systematyką paproci sięgają czasów studenckich. Dopiero jednak spotkanie w 1954 r., podczas Kongresu Botaniki w Paryżu, dwojga wybitnych pteridologów amerykańskich Rolla i Alice Tryon, które zaowocowało 9-miesięcznym pobytem K. Kramera w Missouri Botanical Garden w

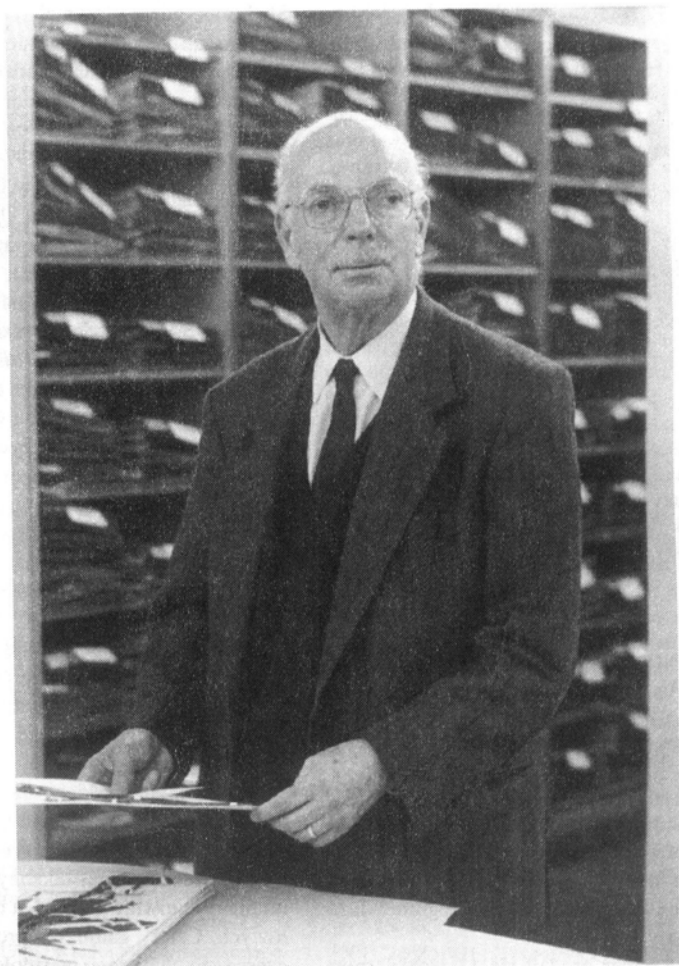
St. Louis, gdzie otrzymał stanowisko asystenta, pozwoliło mu w pełni oddać się badaniom tej grupy roślin. Po powrocie do Utrechtu ukończył w 1957 r. swą dysertację p.t. „A revision of the genus *Lindsaea* in the New World with notes on allied genera” pod kierunkiem prof. Lanjou. Do 1974 r. pracował w Instytucie Botaniki Uniwersytetu w Utrechcie, oddając się z wielkim zaangażowaniem badaniom naukowym, działalności dydaktycznej oraz pełniąc równocześnie obowiązki kustosa Zielnika. W latach 1960–61 odbył długą podróż naukową na Jamajkę, do Surinamu oraz do USA. Owocem tej podróży było opublikowanie w 1978 r. flory *The Pteridophyta of Suriname*.

W 1970 r. poślubił Szwajcarcę Margrit Sidler, która pozostała do końca najwierniejszą, najbardziej oddaną towarzyszką Jego życia, pracy oraz wypraw naukowych. Odtąd związał swe życie i pracę zawodową z ojczystym krajem żony. W 1974 r. otrzymał stanowisko profesora botaniki systematycznej na Uniwersytecie w Zurichu. Tutaj aż do śmierci rozwijał swą pracę naukową i dydaktyczną, będąc równocześnie kustosem Zielnika.

Jego dorobek liczy ponad 80 publikacji, dotyczących w przeważającej części systematyki paproci. Szczególną uwagę poświęcił tropikalnemu rodzajowi *Lindsaea*, a długoletnie badania uwieńczone zostały opublikowaniem światowej monografii tego rodzaju. W ostatnich latach skierował swe zainteresowania ku rodzajowi *Pteris*. Pracę nad tym bardzo trudnym rodzajem przerwała śmierć. Profesor Kramer opisał liczne nowe dla nauki taksony (gatunki, podgatunki, odmiany) głównie paproci, a także kilku roślin kwiatowych. Cztery gatunki paproci zostały nazwane na cześć tego wybitnego pteridologa (*Microlepia krameri*, *Lindsaea krameriana*, *Cyathea krameri*, *Pteris krameri*).

Jako niekwestionowany autorytet w zakresie systematyki paproci zapraszany był do współautorstwa takich wybitnych dzieł jak *Flora of Australia*, *Flora Malesiana*, *Flora of North America*, *Flora of the Guianas*, *Flora of Paraguay*, *Flora Iranica*. Współpracował z licznymi, najbardziej prestiżowymi czasopismami botanicznymi, jako redaktor lub współredaktor, np. *Botanica Helvetica*, *Taxon*, *Excerpta Botanica*. Był również członkiem Komisji ds. nomenklatury paproci.

Spośród Jego bogatej twórczości szczególnie cenne są 3 dzieła. Do takich należą: tom I (*Pteridophyta*) *Illustrierte Flora von Mitteleuropa* Hegiego. Jest to trzecie wydanie, zupełnie na nowo opracowane, którego prof. Kramer był głównym redaktorem i współautorem. Wydane w 1984 r., jest dziełem, bez którego

Fot. 1. Profesor Karl U. Kramer podczas pracy w Zielniku Instytutu Botaniki Uniwersytetu w Zürichu (ze zbiorów M. Sidler-Kramer).

Phot. 1. Professor Karl U. Kramer at the Herbarium of the Institute of Botany, Zürich University (from M. Sidler-Kramer's collection).

trudno by było wyobrazić sobie dziś jakiegokolwiek badania nad paprociami europejskimi. Drugie dzieło podstawowe i niezbędne dla każdego pteridologa, to I tom *The families and genera of vascular plants* obejmujący *Pteridophyta* i *Gymnospermae*. Profesor Kramer ma w tym dziele szczególnie duży udział nie tylko jako redaktor, lecz również jako autor lub współautor opracowań wielu rodzajów paproci. Dzieło to stanowi prawdziwy kamień milowy w rozwoju światowej pteridologii. To jedno dzieło wystarczyłoby, aby Karl Kramer znalazł się w czołówce najwybitniej-

szych pteridologów naszego stulecia. Trzecia ze wspomnianych prac, której był współautorem i której wydania już nie doczekał, to imponujący pod względem zakresu problematyki podręcznik niemiecko-języczny pt. *Farne und Farnverwandte. Bau, Systematik, Biologie*.

Brał czynny udział we wszystkich sympozjach pteridologicznych i kongresach botanicznych, nie tylko jako uczestnik, lecz także jako ich współorganizator (m.in. Kongres Botaniczny w Berlinie w 1987 r.).

Profesor Kramer szczególnie uwagę poświęcał

Zielnikowi. Spędzał wiele czasu na oznaczaniu roślin, nie tylko paproci. Dzięki swym licznym kontaktom z badaczami z całego świata, wzbogacił ogromnie zbiorę zielnikowe Uniwersytetu w Zurichu. Prowadził bardzo ożywną wymianę zbiorów z całym światem oraz – co godne podkreślenia – zawsze chętnie wypożyczał okazy zielnikowe. Podczas swoich licznych podróży w różne zakątki Ziemi zebrał ponad 11 tysięcy arkuszy zielnikowych, które w większości znajdują się w Zielniku w Zurichu oraz w Utrechcie.

Bardzo leżała mu na sercu popularyzacja wiedzy na temat paprotników. Niedługo po przeniesieniu się do Szwajcarii, w 1975 r. skupił wokół siebie sympatyków tej grupy roślin, którzy w dwa lata później utworzyli Szwajcarskie Towarzystwo Przyjaciół Paproci (Schweizerische Vereinigung der Farnfreunde). Prof. Kramer działał w tej organizacji aż do śmierci, pełniąc przez długie lata funkcje prezesa lub vice-prezesa. Spod Jego pióra wyszły liczne popularnonaukowe artykuły do czasopisma *Farnblätter* poświęconego paprociom, wydawanego od 1978 r. przez Szwajcarskie Towarzystwo Przyjaciół Paproci, wszystkie pisane przystępnym językiem, pogładowe, przejrzyste, nie tracące jednak nic z najwyższego poziomu fachowości. W uznaniu Jego ogromnych zasług dla Towarzystwa i pteridologii w ogóle, otrzymał honorowe członkostwo tegoż Towarzystwa. Podwójny 26 i 27 zeszyt *Farnblätter* wydany po śmierci Karla Kramera w marcu 1995 r. został poświęcony przez uczniów, przyjaciół i współpracowników pamięci Profesora, ich ukochanego Mistrza i Przyjaciela.

Jego świetne wykłady z systematyki i geografii roślin cieszyły się wśród studentów ogromnym zainteresowaniem i uznaniem. Mistrzowskie wykłady, zarówno pod względem formy jak i treści, były bogato ilustrowane doskonałymi własnymi przezroczami z kolekcji, którą wzbogacał każdorazowo podczas swych licznych wypraw naukowych na wszystkich kontynentach Ziemi. Łącząc w wykładach, podobnie jak i w swej pracy, tradycję z nowoczesnością, przyciągał całe rzesze studentów, którzy wybierali systematykę roślin jako szczególnie atrakcyjną dyscyplinę i pragnęli wykonywać pod Jego kierunkiem swe prace dyplomowe.

Profesor Kramer był zarówno wielkim Uczonym, jak i wielkim, niezwykłym Człowiekiem. Każdy, kto miał szczęście poznać Go, był pod ogromnym wrażeniem Jego wiedzy oraz fascynującej osobowości. Niezwykła wręcz uprzejmość, serdeczność, delikatność, kultura osobista oraz życzliwość składały się na obraz człowieka niezmiernie prawego, szlachetnego, bezinteresownego, o wielkim oroku osobistym i niezwykłej

skromności. Odznaczał się fenomenalną pamięcią. Powszechnie znane były Jego wybitne zdolności językowe. Oprócz świetnej znajomości kilku języków europejskich, rozumiał i potrafił się porozumieć w różnych egzotycznych językach w najodleglejszych zakątkach Ziemi, które odwiedzał podczas swych licznych wypraw naukowych. Miał bardzo szerokie zainteresowania. Posiadał głęboką znajomość archeologii i historii, pasjonował się muzyką, malarstwem i literaturą. Otwarty i niezwykle życzliwy dla ludzi, nie szczędził swego czasu młodym pteridologom z całego świata, służąc cennymi radami i różnymi formami pomocy, promując ich prace i umożliwiając im badania w Instytucie w Zurichu.

Szczególne związki łączyły Go z Polską. W dniu 13.XII.1981 r. na wiadomość o wprowadzeniu w naszym kraju stanu wojennego napisał po polsku w księdze pamiątkowej Instytutu Botaniki w Zurichu słowa: „Jeszcze Polska nie zginęła”. Miał w Polsce przyjaciół, których zawsze wspierał radą oraz literaturą fachową. Jego Żona, pani Margrit Kramer, spełniając wolę zmarłego Męża, przekazała Jego bezcenną, ogromną bibliotekę pteridologiczną oraz wspaniałą kolekcję przezroczy Instytutowi Botaniki UJ w Krakowie.

Profesor Karl Kramer odszedł 11 lipca 1994 r. walcząc do końca z ciężką, nieuleczalną chorobą. Żegnały Go tłumy uczniów i przyjaciół, którzy towarzyszyli Mu w ostatniej drodze z kościoła na cmentarz Stäfe, gdzie spoczęła urna z Jego prochami. Życzeniem Zmarłego było, aby zamiast kwiatów na Jego grób ofiarować datki na wsparcie Szwajcarskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt lub inny dobroczynny cel.

Śmierć zabrała Profesora Kramera zbyt szybko i nie udało się zrealizować idei nadania Mu honorowego członkostwa Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Halina PIĘKOŚ-MIRKOWA

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

PRO MEMORIA

- 400 rocznica urodzin Wawrzyńca Eichstada (10 VIII 1596–8 VI 1660), lekarza, przyrodnika, ur. w Szczecinie, zm. w Gdańsku, doktora medycyny Uniwersytetu w Wittenberdze, lekarza miejskiego w Szczecinie i Gdańsku, profesora Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego, autora prac z zakresu astrono-